

KATEDRA TEORIE KULTURY FILOZOFICKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY

Autor práce: Mgr. Tereza Kaiseršotová

Název práce: *Analýza pojmu „jinakost“ z mezioborové perspektivy*

POSUDEK RIGORÓZNÍ PRÁCE

Předmětem rigorózní práce Mgr. Terezy Kaiseršotové je teoretická analýza fenoménu „jinakosti“ s důrazem na zmnoženou interdisciplinární perspektivu. Zvláštní pozornost je věnována autorům a přístupům, které danou problematiku zkoumají z antropologické, sociologické, filozofické a feministické perspektivy. Takto komplexně formulované téma je v naší odborné literatuře z kulturologického hlediska téměř nezpracované a je jej možné považovat za velmi odvážný výzkumný projekt. V této souvislosti považuji za nezbytné ocenit již volbu tématu. Fenomén jinakosti totiž představuje unikátní kulturní konstrukt, který se promítá do představ, postojů, hodnot a názorů příslušníků každé společnosti. Teoretická analýza „jinakosti“ je dnes stále aktuálnější také proto, že může přispět k hlubšímu pochopení existencionální dimenze lidského života v mezikulturním kontextu. Problém práce ale spočívá v tom, že bez jasně formulované koncepce (jednotící osy), která by systémově spojovala dílčí tematické okruhy do jednoho celku, může dojít k roztržitosti prezentovaných pohledů na zkoumanou problematiku. Jinými slovy je velice těžké takto ambiciózní práci koncepčně, teoreticky a terminologicky sjednotit a vyhnout se riziku, že se „rozpadne“ do vzájemně nesouvisících výpovědí na dané téma. Z tohoto hlediska vnímám jako nešťastné segmentování práce do malých „odstavcových“ celků, které autorce neumožňují systematickou a konzistentní analýzu zkoumaných problémů. Čtenář tak může vnímat celou práci jako originální postmoderní „bestiář“, který si díky své aspiraci zaslouží potlesk, ale ve výsledném efektu také značnou kritiku. Konkrétně. Kdyby pod takto koncipovanou prací byl uveden Umberto Eco, nebyl by problém. Mladá začínající autorka ale bude vystavena z řady důvodů zdrcující kritice ze strany reprezentantů všech disciplín, které ve své práci interpretuje. V rámci jí zvoleného malého formátu „segmentů“ textu, které nejsou ani encyklopedická hesla, ani originální interpretace, lze jen velice těžko obstát. Je totiž těžké vyhnout se takovým výhradám, jako je analytická povrchnost a nekonzistentnost textu.

Práci tvoří čtyři relativně samostatné tematické bloky, ve kterých se autorka pokouší uplatnit interdisciplinární přístup typický pro současnou kulturologii. V první části práce autorka prezentuje přístupy rozvíjené v rámci sociokulturní antropologie, která tradičně považuje studium jinakosti za základní předmět svých výzkumů. V ohnisku práce autorky jsou zejména díla strukturálně orientovaných antropologů (M. Douglasová, C. Levi-Strauss, M. Auge) a přístupy spjaté se sémiotickou teorií kultury (T. Todorov). Druhá část práce rozšiřuje dané téma o otázky, které nastolil E. Said svojí koncepcí orientalismu jako paradigmatu moci a M. Maffesoli teorií nomádství. Pozornost je věnována také feministické reflexi ženy jako „druhého pohlaví“ (S. de Beauvoir) a erotismu v díle G. Batailla. Třetí část práce tvoří prezentace přístupů a teorií spjatých s filozofickou reflexí jinakosti. Autorka zde analyzovala dílo M. Foucaulta, J. Derridy, E. Lévinase a B. Waldenfelse. Čtvrtá část práce, která aspiruje na postžení „jinakosti“ z hlediska její genealogie, prezentuje zkoumanou problematiku prostřednictvím univerzálních kulturních a filozofických kategorií. Jedná se o autorčin vlastní pokus zmocnit se tématu úvahami na téma „jinakosti“ v kontextu takových kategorií jako jsou diskurs, vědecká pravda, šílenství, jedinečnost, nietzscheovská revoluce nebo idea „věčného návratu“. V části práce měla autorka možnost představit své vlastní inovativní řešení zvoleného tématu a prezentovat v ucelené formě svůj názor na zkoumanou problematiku. Bohužel, podle mého názoru, tuto šanci nevyužila. Jednotlivé subkapitoly nejsou dostatečně analyticky rozpracovány. Jedná se spíše o deskriptivní skici a nápady, které netvoří konzistentní celek a neústí v autorskou interpretaci.

Charakteristickým rysem celé práce je snaha autorky o uplatnění interdisciplinárního přístupu. Tento metodologický postoj umožňuje zasazovat poznatky různých společenských věd do nového kontextu a podrobit zkoumaná vědecká díla mezioborové interpretaci. Autorčin široký a koncepčně nejasněný přístup k velkému množství různých teorií na téma „jinakosti“ ale ve výsledném efektu rigorózní práci rozmělnil do řady vzájemně nesouvisících deskriptivních a v řadě případů i povrchních popisů. Je škoda, že součástí úvodní části rigorózní práce není jasná konceptualizace tématu a konkrétní vymezení rozsahu a obsahu takových pojmů, jako je „jinakost“, „ti druzí“ nebo „cizinec“. V této souvislosti se nabízí první podnět pro odbornou diskuzi nad předloženou prací: „Co je to „jinakost“ jako gnozeologická kategorie a předmět výzkumu v antropologii, psychologii a filozofii? Podle mého názoru již odpověď na tuto otázku naznačí, jak těžkého a v podstatě neřešitelného úkolu (v rámci jedné rigorózní práce) se autorka ujala a proč se její práce působí jako postmoderní kaleidoskop. To ale v žádném případě nesnižuje autorčinu snahu novým a neotřelým způsobem analyzovat díla relevantních autorů z hlediska fenoménu „jinakosti“. Z textu práce

je zřejmé, že Mgr. Kaiseršotová pracovala s primárními prameny a snažila se poctivě naplnit ústřední cíl své práce, totiž „prezentovat jinakost jakožto významný fenomén prostupující širokým spektrem společenskovedných disciplín a přístupů“. Nelze také pochybovat o tom, že si zvolila aktuální a velmi náročné téma. Jisté pochybnosti lze ale vyslovit k vhodnosti zvolených metod a skutečnosti, že autorka neoperacionalizovala ani nedefinovala ústřední kategorii své práce – fenomén „jinakosti“. V případě, že by tak učinila hned v úvodu své práce, lépe by se jí pracovalo s odbornými texty, které podrobila analýze. Bylo by především jasné proč a s jakým cílem věnuje pozornost jí akcentovaným tématům. Pod kategorií „jinakost“ lze totiž zařadit široké spektrum dílčích problémových okruhů, což může vést k nežádoucí konfuzi jak zkoumaných témat, tak pojmů. Tento problém je evidentní zejména v závěrečné části práce, který je pokusem o vlastní autorčinu reflexi a interpretaci tématu „jinakost“ v kontextu „genealogie“. Zde se otevírá celá řada otázek, které bych rád učinil součástí obhajoby rigorózní práce. 1. Proč autorka zasadila problematiku jinakosti do vztahu k fenoménu genealogie a jak tento pojem vymezuje. 2. Proč autorka v této kapitole spojila středověké „jiné“, „řeč blázna“, „nietzscheovsku revoluci“ s kategoriemi „jedinečné“, „nahore“, „hloubka jakožto výška“, a „svět diferenciací“. Konkrétně jaká vnitřní struktura nebo koncepce podle jejího názoru umožňuje spojit tato témata do uceleného bloku? 3. Jaký je konkrétní Nietzscheův přínos k problematice „jinakosti“?

Obecně je možné konstatovat, že práce prezentuje velice nosné a kulturologicky relevantní téma. Autorka prostudovala řadu primárních pramenů a pokusila se o jejich vlastní originální interpretaci. Zasloučeně komentovala zejména práce z oblasti antropologie, která ze světa „těch druhých“ učinila předmět svého výzkumu. Velice diskutabilní je ale výstup celé práce, konkrétně kapitola jinakost – genealogie a závěr celé práce, který neobsahuje dosažené poznatky. Přesto doporučuji práci k obhajobě, neboť bych rád autorce poskytl prostor, aby v jejím průběhu dostala šanci osobně prezentovat (1) výsledky své práce, (2) definovat fenomén „jinakosti“, (3) objasnit, jaká koncepce (struktura, konfigurace nebo idea) spojuje dílčí témata poslední kapitoly do jednoho celku.

S výše uvedenými výhradami doporučuji k obhajobě.

V Praze 24.4.2013

PhDr. Václav Soukup, CSc.